

17. november - deň boja za slobodu a toleranciu

17. november bol donedávna medzinárodným dňom študentov - ako spomienka na počet udalostí, ktoré sa odohrali v novembri 1939. Na jeseň 1939 prejavili študenti svoju nespokojnosť s totalitným režimom (okupácia vtedajšieho územia Protektorátu Čechy a Morava nemeckými vojskami). To viedlo k demonštráciám, pri ktorej mnohí utrpeli zranenia ako aj študent medicíny Jan Opletal, ktorý týmto zraneniam neskôr podľahol.

Práve jeho smrť a pohreb vyťahla do ulíc množstvo študentov v novembri 1939. Reakciou systému bolo vtrhnutie na internáty, zatýkanie, popravy študentských funkcionárov bez spravodlivých súdnych procesov, až následný transport viac než tisícky študentov do koncentračného tábora Sachsenhausen. Slovenskí študenti, ktorí sa v tom čase ešte nachádzali na území dnešného Česka, bezpečnostné zložky, po pár dňoch týrania, neposielali do koncentračných táborov, ale ich vyhostili naspäť na Slovensko ako cudzincov. Presne o 50 rokov neskôr vyšli do pražských ulíc študenti znova, pričom brutálny policajný zákrok proti nim vyvolal rozhorčenie verejnosti. Protestné akcie, ktoré sa rozšírili po celom Československu, spustili proces zániku totalitnej éry.

Nežná revolúcia (čes. sametová revoluce) **17. november - 29. december 1989** je názov pre nekrvavé udalosti, ktorých dôsledkom bolo odstránenie komunistického režimu v Česko-Slovensku. Iniciátormi boli študenti, ku ktorým sa pridali najprv herci a divadelníci a postupne ostatné skupiny obyvateľstva. Na Slovensku bola vytvorená Verejná organizácia proti násiliu (VPN) a v Česku Občianske fórum (OF). Pád komunizmu v Československu je spájaný najmä s demonštráciami, ktoré sa konali od 16. novembra v Bratislave a od 17. novembra 1989 v Prahe. Hoci sa tieto prvé dve demonštrácie konali pri príležitosti Medzinárodného dňa študentstva a teda 50. výročia nacistických razíí na Pražských vysokoškolských internátoch, ich účastníci demonštrovali slovné aj transparentmi proti komunizmu. Po zásahu bezpečnostných zložiek voči demonštrujúcim študentom a zapojení sa širokej verejnosti do ďalších demonštrácií spomienka na nacistické represie symbolicky vyústila do pádu komunistického režimu. Dôvodov pádu komunistických režimov v Európe bolo viacero, najmä ekonomické a vojenské zaostávanie Východu za Západom, nárast verejných prejavov nespokojnosti s režimom, neschopnosť komunistických vlád reformovať režim alebo udržať existujúci režim bez masívnych represívnych akcií. Vnútroštátne a medzinárodné pomery v spojitosti s rezignovaním Moskvy na udržanie komunistických režimov vojenskou intervenciou nevyhnutne viedli k pádu komunistických režimov v strednej a východnej Európe.

Pád komunizmu v Československu predznamenal rozvoj opozičných aktivít na konci osemdesiatych rokov 20. storočia (samizdatová literatúra, cirkevné akcie). Neschopnosť režimu predchádzať verejným opozičným vystúpeniam bola potvrdzovaná represívnymi akciami bezpečnostných zložiek budiacimi nevôľu v širokej verejnosti. Novembrové demonštrácie so státisícovými účasťami občanov túto neschopnosť potvrdili. Vďaka obdobnej situácii v ďalších komunistických krajinách režim nemohol rátať s pomocou „zvonku“, spoľahnúť sa mohol len na vlastné sily. Rozhodnutie nepoužiť na zásah voči demonštráciám pripravených príslušníkov Ľudových milícií či Československú ľudovú armádu vyústilo do pádu komunistického režimu. Bezprostredne po 17. novembri vznikli hnutia Verejná organizácia proti násiliu a Občianske fórum, ktoré položili základ politického pluralizmu. Počas novembra sa konali mítingy so státisícovou účasťou. Boli vymenené vedenia KSČ (Komunistická strana Československa) aj KSS, zrušené bolo ústavou garantované vedúce postavenie komunistickej strany. V decembri bola vymenovaná prvá federálna i slovenská vláda s prevahou nekomunistov. 10.12.1989 rezignoval komunistický prezident Gustáv Husák. 28. decembra 1989 Federálne zhromaždenie zvolilo za svojho predsedu Alexandra Dubčeka a 29. decembra 1989 bol za prezidenta ČSSR zvolený

Václav Havel. Prvé slobodné parlamentné voľby sa uskutočnili 8. - 9. júna 1990. Ponovembrová politická realita je síce poznačená zotrvaním predstaviteľov komunistického režimu vo vládnych i parlamentných pozíciách, v justičných i bezpečnostných zložkách, prodemokratické smerovanie však nikdy nebolo spochybnené a najpodstatnejšie demokratické princípy nastolené krátko po páde komunizmu zostali zachované.

Nenásilná zmena režimu s prvkami dohody a reformy dostala pomenovanie „nežná“ alebo „zamatová revolúcia“. Od roku 2001 je 17. november štátnym sviatkom - Dňom boja za slobodu a demokraciu.